

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

آسیب شناسی اجتماعی

(جامعه‌شناسی انحرافات)

تالیف:

هدایت الله ستوده

«عضو هیأت مؤسس و هیأت امنای موسسه آموزش عالی علاءالدوله سمنانی - گرمسار»

چاپ بیست و چهارم

انتشارات آوای نور

تهران - ۱۳۹۴

پیشکش به نور چشمانم:

پویا، پرهام و پدیده

آسیب شناسی اجتماعی: (جامعه‌شناسی انحرافات) / هدایت الله ستوده . -
[ویرایش ۳]. تهران: آوای نور، ۱۳۸۳.
۲۴۷ ص. جدول، عکس، نمودار. 5- 41- 5819- 964 ISBN
فهرست نویسی براساس اطلاعات فیبا .
پشت جلد به انگلیسی: H. sotoudeh. social pathology
کتابنامه: ص. ۲۴۱ - ۲۴۷؛ همچنین به صورت زیرنویس.
چاپ یازدهم: ۱۳۸۳.
۱. انحرافات اجتماعی. ۲. بزهکاران و مجرمین. ۳. مسائل اجتماعی. ۴. جرم‌شناسی.
الف. عنوان. ب. عنوان: جامعه‌شناسی انحرافات.
۳۰۲/۵۴۲ HM۸۱۱/س
کتابنامه ملی ایران
۸۳-۲۰۰۷۸

آسیب‌شناسی اجتماعی (جامعه‌شناسی انحرافات)

تألیف: هدایت الله ستوده

ناشر: انتشارات آوای نور

چاپ بیست و چهارم ۱۳۹۴

تیراژ: ۴۰۰۰ جلد

چاپخانه: تصویر

شابک: ۳-۴۱-۴۱۹-۵۸۱۹-۹۶۴-۹۷۸

تهران - خیابان انقلاب - خیابان ۱۲ فروردین - خیابان شهید وحید نظری - پلاک ۹۹

تلفن: ۶ - ۶۶۹۶۷۳۵۵ / نمابر: ۶۶۴۸۰۸۸۲

کلیه حقوق برای ناشر محفوظ است

قیمت ۱۵۵۰۰ تومان

فهرست مطالب

مقدمه	۱۱
بخش اول: کلیات - شناخت و تبیین آسیبهای اجتماعی	
فصل اول: آسیب‌شناسی اجتماعی چیست؟	
نظریه اندام وارگی	۱۷
تعریف آسیب‌شناسی اجتماعی	۱۸
گونه‌های آسیب‌های اجتماعی	۱۹
تعریف و هدفهای آسیب‌شناسی	۱۹
کالبدشکافی کژرفتاری در جامعه	۲۰
مؤلفه‌های ساختاراجتماعی	۲۱
کارکردهای اجتماعی	۲۲
فرهنگ؛ پیوندهنده ساختار و کارکردهای اجتماعی	۲۳
ویژگیهای فرهنگ	۲۵
آسیب‌شناسی فرهنگ	۲۵
مؤلفه‌های فرهنگ	۲۶
هنجارها و نوع مجازات	۲۸
مسئولیت و مجازات	۳۲
فصل دوم: کژرفتاری و جرم	
کژرفتاری اجتماعی	۳۵
انواع کژرفتاری اجتماعی	۳۶
جرم	۳۶
تعریف جرم	۳۹
نسبی بودن جرم	۳۹
طبقه‌بندی جامعه‌شناسان از جرایم	۴۰
	۴۲

۴۹	فصل سوم: عوامل مؤثر در کژرفتاری و جرم
۴۹	آسیب‌شناسی خانواده
۵۱	فقدان در خانواده
۵۱	خشونت در خانواده
۵۳	۱. مسایل اقتصادی
۵۴	۲. مسایل اجتماعی
۵۵	۳. مسایل فرهنگی
۵۶	۴. قتل‌های ناموسی
۵۶	آسیب‌شناسی مدرسه
۵۷	آسیب‌شناسی گروه همسالان
۵۸	آسیب‌شناسی و سایل ارتباط جمعی
۶۲	عوامل محیطی کژرفتاری و جرم
۶۲	شهرنشینی و جرم
۶۳	حاشیه‌نشینی و جرم
۶۴	مهاجرتهای بی‌رویه و جرم
۶۵	فقر و جرم
۶۶	جمعیت و جرم
۶۷	جرایم خاص زنان
۶۸	بزهکاری کودکان
۶۸	بزهکاری نوجوانان و جوانان
۷۰	جرم بزرگسالان و پیران
۷۱	فصل چهارم: آسیب‌شناسی تغییر و نظام‌گسیختگی اجتماعی
۷۲	تعریف آسیب‌شناسی تغییر
۷۳	گسست فرهنگی
۷۴	بی‌اعتمادی
۷۵	ازخودبیگانگی
۷۵	ناتوانی
۷۶	بی‌معنایی
۷۷	بی‌هنجاری
۷۷	انزوا
۷۸	جدایی از خویشان

۷۹	مشارکت اجتماعی و مثبت‌اندیشی نقطهٔ مقابل از خودبیگانگی
۸۱	پس‌افتادگی فرهنگی
۸۴	بی‌سازمانی اجتماعی
۸۵	کشاکش اجتماعی
۸۵	نظام گسیختگی اجتماعی
۸۶	عوامل بوجود آورندهٔ نظام گسیختگی

بخش دوم

۹۱	فصل پنجم: تبیین زیست‌شناختی کژرفتاریهای اجتماعی
۹۲	نظریهٔ بازپیدایی ژنتیکی
۹۳	انتقاد گورینگ از لمبروزو
۹۳	تبیین زیست‌شناختی کژرفتاری زنان
۹۵	نظریهٔ لذت‌جویی و دردگریزی آیسنک
۹۵	برون‌گرایی و جرم
۹۶	تیپ‌شناسی شلدون
۹۷	تیپ‌شناسی زیستی پنده
۹۸	نابهنجاریهای کروموزومی
۱۰۰	ارث و شخصیت‌سازگار
۱۰۱	گروه‌های خونی و شخصیت
۱۰۳	ژنتیک و خطوط پوستی
۱۰۴	روش دودمان‌نامه
۱۰۵	فصل ششم: تبیین روان‌شناختی کژرفتاریهای اجتماعی
۱۰۵	ساختار شخصیت و فرایند آن
۱۰۸	تضاد بین سه فرایند شخصیت
۱۰۹	غریزه زندگی و غریزه مرگ
۱۰۹	ساختار شخصیت و کشاکش روانی
۱۱۳	اختلالات روانی
۱۱۴	روان‌نژندی؛ ناراحتی خفیف روانی
۱۱۶	روان‌پریشی؛ ناراحتی شدید روانی
۱۱۷	اختلالات روانی - عضوی
۱۱۹	اختلالات شخصیت

۱۲۰	شخصیت پارانویایی
۱۲۱	اختلال شخصیت نمایشی
۱۲۱	اختلال شخصیت خودشیفته
۱۲۲	اختلال شخصیت مرزی
۱۲۳	اختلال شخصیت ضداجتماعی
۱۲۵	خفاش شب؛ الگوی ویژه یک شخصیت ضداجتماعی
۱۲۷	فصل هفتم: تبیین جامعه‌شناختی کژرفتاریهای اجتماعی (۱)
۱۲۸	نظریه آنومی (بی‌هنجاری) دورکیم
۱۲۹	نظریه فشار ساختاری
۱۳۳	نظریه کنترل اجتماعی
۱۳۴	نظریه همبستگی اجتماعی
۱۳۵	انواع کنترل اجتماعی
۱۳۶	نقش امر به معروف و نهی از منکر در کنترل اجتماعی
۱۳۷	کارکردهای اجتماعی امر به معروف و نهی از منکر
۱۳۸	فرایند امر به معروف و نهی از منکر در جامعه
۱۳۸	نظریه پیوند اجتماعی
۱۴۰	نظریه بازدارندگی
۱۴۳	فصل هشتم: تبیین جامعه‌شناختی کژرفتاریهای اجتماعی (۲)
۱۴۳	دیدگاه تضاد
۱۴۵	نظریه فمینیستی
۱۴۶	دیدگاه کنش متقابل‌گرایی
۱۴۶	نظریه خرده‌فرهنگی
۱۴۹	نظریه انتقال فرهنگی
۱۵۰	نظریه برجسب
۱۵۲	پیامدهای برجسب زدن
۱۵۲	نظریه بوم‌شناسی؛ مکتب شیکاگو
بخش سوم: انواع آسیبهای اجتماعی		
۱۵۷	فصل نهم: سرقت
۱۵۷	تعریف سرقت
۱۵۸	جرم‌شناسی سرقت

۱۵۹ علل و انگیزه‌های سرقت
۱۶۰ علل و انگیزه‌های روانی - عاطفی سرقت (تبیین روان‌شناختی)
۱۶۳ علل اجتماعی - اقتصادی سرقت (تبیین جامعه‌شناختی)
۱۶۶ راههای پیشنهادی برای کاهش سرقت در جامعه
۱۶۹ فصل دهم: روسپیگری و انحرافات جنسی
۱۶۹ روسپیگری در گذر زمان
۱۷۱ جاذبه‌ها و خطرات روسپیگری
۱۷۲ روسپی کیست؟ روسپی چیست؟
۱۷۳ تعریف و طبقه‌بندی انحرافات جنسی
۱۷۸ علل و انگیزه‌های روسپیگری و انحرافات جنسی
۱۸۰ تبیین روان‌شناختی روسپیگری
۱۸۱ تحلیل کارکردی روسپیگری
۱۸۲ تحلیلی پیرامون زنان آسیب‌دیده اجتماعی
۱۸۴ شیوه‌های پیشگیری و مبارزه
۱۸۵ فصل یازدهم: اعتیاد به مواد مخدر
۱۸۶ تاریخچه انواع ماده مخدر
۱۸۷ ماده مخدر چیست؟
۱۸۷ روان‌شناسی و جامعه‌شناسی ماده مخدر
۱۸۹ اعتیاد چیست؟ معتاد کیست؟
۱۹۰ فرایند اعتیاد
۱۹۲ عوارض اعتیاد جسمی و روانی
۱۹۴ ۱. نظریه انتقال فرهنگی
۱۹۵ ۲. نظریه بی‌هنجاری (فشار ساختاری)
۱۹۶ ۳. نظریه برجسب زنی
۱۹۷ ۴. نظریه کنترل اجتماعی
۲۰۱ فصل دوازدهم: طلاق یا از هم گسیختگی خانواده
۲۰۲ تعریف طلاق
۲۰۳ پیشینه طلاق
۲۰۳ اهمیت ازدواج در اسلام

۲۰۴	هدفهای ازدواج.....
۲۰۵	انواع طلاق.....
۲۰۵	ابعاد طلاق.....
۲۰۶	علل و انگیزه‌های افزایش طلاق.....
۲۰۸	ضربه طلاق.....
۲۰۸	آسیب شناسی فرزندان طلاق.....
۲۱۰	طلاق به عنوان یک مسأله اجتماعی.....
۲۱۱	۱. بحران ارزش‌ها.....
۲۱۲	۲. بی‌هنجاری اجتماعی (نظریه فشار ساختاری) و بحران وجدان جمعی.....
۲۱۳	۴. مشکلات اقتصادی.....
۲۱۴	علل افزایش طلاق در دنیای معاصر.....
۲۱۴	خانواده از هم گسیخته (ناسالم).....
۲۱۶	شیوه‌های پیشگیری از طلاق.....
۲۱۹	فصل سیزدهم: خودکشی.....
۲۲۰	تعریف خودکشی.....
۲۲۱	خودکشی به عنوان یک پدیده اجتماعی.....
۲۲۱	پژوهش کلاسیک خودکشی.....
۲۲۲	انواع خودکشی.....
۲۲۲	خودکشی دگرخواهانه.....
۲۲۳	خودکشی خودخواهانه.....
۲۲۴	خودکشی ناشی از بی‌هنجاری.....
۲۲۵	خودکشی جبری.....
۲۲۶	مورد شناسی.....
۲۲۶	علل و انگیزه‌های خودکشی.....
۲۳۳	خودکشی در جهان صنعتی.....
۲۳۶	خودکشی در ایران.....
۲۴۱	کتابنامه.....

ای خدای پاک و بی‌انباز و یار دستگیر و جرم ما را در گذار
«مولوی»

انسانها در فراز و نشیبهای تاریخ همیشه از دردها و آسیبهای اجتماعی بسیاری رنج برده‌اند و همواره در جستجوی یافتن علل و انگیزه‌های آنها بوده‌اند تا راهها و شیوه‌هایی را برای پیشگیری و درمان آنها بیابند. از مجموعه این آگاهیها و تجربه‌ها و آموخته‌ها، توانسته‌اند زمینه‌های مطالعاتی و رشته‌های مختلفی را برای تبیین بی‌هنجارها و نابسامانیهای زندگی اجتماعی پی‌ریزی کنند. حاصل این کار پیدایی دانش آسیب‌شناسی اجتماعی (جامعه‌شناسی انحرافات) است.

آسیب‌شناسی اجتماعی مطالعه‌ی بی‌نظمیها و آسیبهای اجتماعی همراه با علل و انگیزه‌های پیدایی آنها و نیز شیوه‌های پیشگیری و درمان این پدیده‌ها، به انضمام مطالعه‌ی شرایط بیمارگونه اجتماعی است؛ زیرا خاستگاه اصلی آسیبها و کژرفتارهای اجتماعی را باید در کل حیات اجتماعی و نوع خاص روابط انسانی جستجو کرد. نابسامانیهای اقتصادی - اجتماعی چون: فقر، تورم، گرانی، بیکاری، فقدان امنیت مالی و حقوقی و دیگر عواملی که باعث "محرومیت" می‌شوند، زمینه‌ی مساعدی را برای انواع مختلف آسیبهای اجتماعی چون: خودکشی، سرقت، اعتیاد به مواد مخدر، الکلیسم، فرزند آزاری، زورگیری، طلاق، گدایی و... فراهم می‌آورند. از این رو مفهوم آسیب‌شناسی گسترده و وسیعی پیدا می‌کند و از ابعاد ارزشی و کاربردی فراوانی برخوردار می‌گردد.

کتاب حاضر به سه بخش جداگانه و در عین حال به هم پیوسته، تقسیم شده است. بخش اول شامل چیستی آسیبهای اجتماعی، کژرفتارها و جرایم و انواع آنها است و بخش دوم به تبیین سه‌گانه زیست‌شناختی، روان‌شناختی و جامعه‌شناختی می‌پردازد و بخش سوم به بررسی برخی از انواع آسیبهای اجتماعی اختصاص دارد. در این بخش سعی شده است هر یک از آسیبهای اجتماعی مورد بررسی دقیق قرار گیرد و با ذکر یک

یا چند "مورد" نسبت به تبیین و ریشه‌یابی آنها اقدام گردد، تا دانشجویان و علاقه‌مندان بتوانند با شناخت بهتری که نسبت به مسایل و بیماریهای اجتماعی و عوارض ناشی از آنها پیدا می‌کنند، در هدایت و راهنمایی فرد و جامعه به خیر و صلاح مؤثرتر باشند. گرچه کتابی که در پیش رو دارید، چاپ یازدهم و ویرایش سوم است و کاستیهای آن در اثر تذکرات و راهنماییهای استادان ارجمند و همکاران گرانقدر کمتر شده است؛ ولی به احتمال بسیار کمبودها و لغزشهای دیگری نیز در آن مشاهده می‌گردد. بنابراین استدعا دارد از "آموزگاران مسیحادم که دم پاکشان همواره افسون احیای من" بوده است، آنها را یادآور شوند تا نسبت به اصلاح در چاپهای بعدی اقدام گردد؛ همواره منت‌پذیرشان خواهم بود.

در خاتمه بر من فرض است از همکاران گرانقدر، جناب آقای دکتر غلامعلی سرمد و دکتر محمود رنجبر که همواره مدیون راهنماییهای ارزنده‌اشان هستم، سپاسگزاری و قدردانی نمایم و نیز موفقیت روزافزون جناب آقای حاج سیدعلی محمد میرحسینی مدیر محترم انتشارات آوای نور که در چاپ و نشر کتاب یاریگرم بوده‌اند، از درگاه احدیت مسألت نمایم و فرهنگ دوستی این وجود گرامی را پاس دارم.

هدایت‌اله ستوده

مقدمه ویرایش سوم

ویرایش سوم و چاپ یازدهم - با تغییر در فصلها و اضافاتی چند - پس از ده سال که از چاپ اول و هفت سال از ویرایش دوم می‌گذرد، صورت پذیرفت: از خدا شاکرم و از دانشجویان ممنون. گرچه در این روزها دیگر گرفتار آسیبهای روزهای آفر جوانی و عوارض اول پیری شده‌ام باز هم آرزو دارم چاپهای بعدی کتاب را به لطف آقای حاج علی محمد میر حسینی مدیر محترم انتشارات آوای نور ببینم. هنوز به عشق معلمی و دانشجویانم که همه را مانند فرزندانم دوست دارم، احساس جوانی می‌کنم.

به قول استاد باستانی پاریزی:

ما پیر شدیم و دل جوان است، هنوز!!

هدایت‌اله ستوده

